

most obvious related to the problem of the primary school where the accumulated shortcoming of learning and development of children persist. Staying hidden for the time being, they become apparent clearly when coming to primary school. And here the possibility to correct these flaws are rather limited because the time is lost and we have to admit that children who did not use opportunities of studying and the development in primary school are likely to lose a lot in further social labour adaptation. The subject of this article is dedicated to the problems of organization of the only system of the remedial help to such children.

The article analyses the problem of difficulties in teaching primary school children. The essence of the concept of school exclusion is examined. Ways of overcoming the failure of pupils in the process of study in primary school are defined. It is formulated and proved the own view on the problem in primary school. It is shown the pedagogical appropriateness no opposition for children with mental retardation and children «at risk». Typical reasons that cause difficulties of these children in studying are observed, and on this basis it is offered to distinguish separate groups among them. The conditions necessary for correcting their learning and development, the recommendations on psycho-pedagogical study of these children are provided.

Key words: junior pupils, learning difficulties, school exclusion, school failure.

УДК 373.3.016:821.161

Галина Ткачук
Halyna Tkachuk

РОЛЬ ПЕДАГОГА-ВИХОВАТЕЛЯ І МІСЦЕ ДИТЯЧОЇ КНИЖКИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

ROLE OF A PEDAGOGUE AND CHILDREN'S BOOK IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE PERSONALITY

У статті розкриваються проблеми засвоєння вихователем-педагогом ДНЗ положень теорії та методики формування дитини-читача; методично-організаційної моделі заняття з дитячою книжкою; порушена проблема наступності і перспективності між дошкільням і початковою школою; проблема неперервності літературної освіти.

Ключові слова: дошкільня, педагог-вихователь, дитяча книжка, її типові оформлення, дидактична казка, куточок читача, дитяча творчість, мовленнєва діяльність, професійна культура.

Дошкільня – особливий період у житті дитини. Його вплив на становлення й розвиток особистості малюка є беззаперечною потребою в реалізації можливостей і самовизначенні свого власного «Я».

Психологічне усвідомлення «Я»-дошкільника – складна сфера, потребує виваженого підходу з боку педагога – вихователя, його педагогічної творчості. Звідси, основні напрями роботи вихователя полягають у тому, щоб допомогти дитині у визначенні свого статусу в колі однолітків, навчити встановлювати з ними контакти, виховувати здатність оцінювати життєві ситуації, вчити стримувати вияви негативних емоцій, поступатися, запобігати конфліктам.

Ученими визнано, що дошкільний вік є одним із творчих періодів у розвитку дитини. А тому її не варто переобтяжувати заборонами. Дитина має почувати себе вільною, мати свободу і діяти так, як вважає за доцільне, вільно використовувати іграшки, матеріали, проте не за рахунок інших.

Для творчого розвитку дітей вихователь-педагог має подбати про створення належної матеріальної бази, розвивального дидактичного середовища, у якому будо б комфортно усім дітям, де б панувала особлива атмосфера емоційного задоволення від їх активності, набуття нових знань не пасивно, а в процесі практичної діяльності.

Безперечно, таким середовищем на сьогодні вже є: телебачення, комп'ютер, телефони, відеоігри, відеофільми тощо. Книжка стала не популярним способом проведення дозвілля, не основним джерелом інформації. Адже легше натиснути певну комбінацію клавіш, прочитати ту чи іншу інформацію, пограти в ігри чи просто послухати музику. А в цей час колись наші улюблені книжки припадають пилом. І постає проблема: хто, коли і як має сприяти поверненню книжки у дитяче спілкування?

Відповідь беззаперечна: сім'я, громадськість, дитячий заклад, школа, бібліотека. А звідси і основна проблема – формування читача на початковому етапі його розвитку. Ось чому вихователь-педагог має любити і цінувати дитячу книжку, уміло добирати такі інтерактивні форми і методи, які б заохочували ініціативу дітей до пошуку, потребували вміння міркувати над запитаннями, уміло створювати ситуації успіху.

У дошкільному закладі діти опановують систему елементарних знань, виробляють певні вміння й навички в обсязі, передбаченому чинною програмою. Навчання у дитячому садку є важливою передумовою успішного навчання у школі, бо саме тут мають формуватися основи навчальної діяльності.

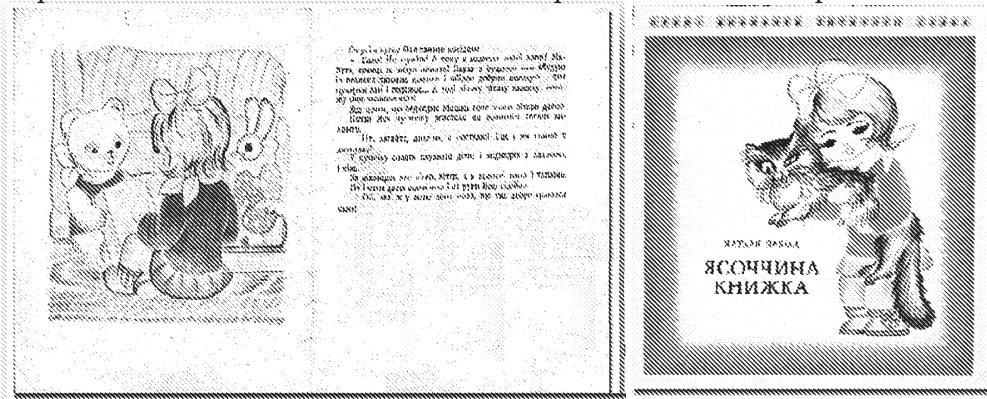
Навчальна діяльність – це цілеспрямований процес розвитку пізнавальних здібностей дітей, це самостійна робота дитини над засвоєнням знань, умінь та навичок, опануванням способами дій. Вона буде успішною тільки за активної участі вихователя та дітей у ній. Провідна роль, безперечно, буде належати вихователю. Адже він повідомляє новий матеріал, допомагає дитині зрозуміти поставлене завдання, стимулює здатність вибрати шляхи і засоби для його реалізації та критично оцінити свої дії та досягнення.

Вихователь має будувати заняття так, щоб вони переважно концентрувались на цікавих іграх-діях, які б заодно активізовували пізнавальну діяльність малюків та впливали на розвиток самостійного мислення.

Та найскладнішою, на наше переконання, є робота над формуванням умінь читати, читати-розглядати книжки, сприймати їх як свого співбесідника, що сміливо і впевнено поведе їх країною знань.

Мета статті: розкрити роль і місце дитячої книжки у формуванні особистості дошкільника; висвітлити особливості теорії і методики роботи з дитячою книжкою у дошкільників; запропонувати організацію і структуру заняття з дитячою книжкою, вміння створювати розвивальне читацьке середовище.

Ось чому так важливо вихователю вдуматися і засвоїти основні положення теорії та методики формування дитини-читача, зуміти перебудувати свою свідомість і прийняти умову як факт, що при цьому матеріалом, об'єктом має бути тільки дитяча книжка у типовому оформленні. Підкреслюємо, саме книжка, а не окремий текст чи епізод з неї. Водночас дошкільнят слід постійно спонукати до багаторазового звернення до однієї і тієї ж книжки, до слухання одного і того ж тексту. Бо саме з цього моменту починається залучення дитини до самостійного розгляду-читання, до вміння сприйняти книжку у її єдності форми і змісту, до засвоєння зв'язку між змістом книжки і її зовнішніми ознаками – типовим оформленням: ілюстрації на першій сторінці обкладинки, заголовок книжки, прізвище та ім'я автора.

Безперечно, спершу цей шлях дошкільнята крок за кроком проходять із вихователем – і не один раз. Причому педагог-вихователю нічого сам про книжку не говорить, він тільки ставить запитання: – «Чи може бути саме в цій книжці прослуханий твір? – Якщо може, то чому так думаєш?» Після цього своїми діями допомагає малюкам побачити уній те, що треба, – зіставити ілюстрації зі змістом, зробити здогад-припущення і дати відповідь з наведенням усіх доказів, детально розглянути ілюстрації до прослуханого твору. Такі систематичні дії пробудять інтерес до дитячої книжки, потяг до її розгляду, спроби читати.

Керуючись думками Василя Сухомлинського, що «казка – це свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки й мови...», вихователям радимо систематично використовувати дидактичні казки як засіб навчання. Ними можуть бути авторські, народні або власні, складені самими вихователями. Так, наприклад, познайомити дошкільнят з голосними звуками можна за допомогою гри-співу, матеріалом буде складена вихователем казка «У Лісовій школі», учителем в якій буде тітонька Сова, а учнями – навчання їжачок–Колька-Колючка, Зайчик-Вухань, Ведмідь-Набрідь, Лисичка-сестричка, Сорока-білобока, клоун–Боба, Барвіночок та малюки дитячого садка.

Вихователь: «Жила у лісі Мудра Сова» (показ ілюстрацій, іграшки). Всі її знали як особливу пташку, бо вона відрізнялась від інших пташок своєю уважністю, мудрістю, розумом і бажанням усім робити добро.

Одного разу, пролітаючи у лісі над галявиною, вона почула незвичайні звуки. Мудру Сову зацікавили ці звуки. Вона прислухалась (прислухайтесь і ви – закрийте очки, зробіть тишу) і почула такі звучання:

[a-a-a]; [e-e-e]; [u-u-u]; [i-i-i]; [o-o-o]; [y-y-y].

- Відкрийте очі. А тепер за мною самі проспівайте почуті звуки.

- Як вони вимовляються? (протяжно, легко, мелодійно, ніжно, ласкаво...).

- Ці звуки називаються голосними, їх можна співати. Давайте, дівчатка, поколишемо вашу улюблену «Ляльку» і проспіваетмо: [a-a-a] (з різним настроєм). А ви – хлопчики «поскачіть» на конику зі співом: [o-o-o]. Тепер всі разом передайте шум холодного вітру: [y-y-y].

- Зайченятко-Вухань підняло лапку і промовило: «Порадьте мені, будьте ласкаві, як не забути ці пісеньки, і вдома заспівати мамі (бабусі, братику, сестричці)? Інші діти теж цього захотіли.

- Сова: ви ці звуки зобразіть на малюнку у вигляді таких фігурок (букв): А Е И І О У. Думаю, що можна скористатись і буквами-трафаретами тощо.

Тоді, коли настане час знайомитись з буквами, що позначають приголосні звуки, наприклад М-[м], [м'] чи Б-[б], [б'], діти знову пробують проспівати ці звуки. Та нічого не виходить, лише бубоніння, мичання, мугикання.

- Як вийти з цього становища? У кого просити допомоги? (Так, у голосних). І тут запропонувати гру «Жива азбука». В одного учня у руках буква Б, а голосні швидко підбігали до Б та всі разом співали такі пісеньки: Ба-Бе-Би-Бі-Бо-Бу, а тоді Бу-Бо-Бі-Би-Бе-Ба. Цю гру можна ще називати «Вертушка», «Крутілочка», а може «Дидактичне коло». Як от : вихователь виставляє на набірному полотні картки з буквами: С М Р В Н і просить:

- Попробуйте скласти слова з цими буквами.

- Діти: Ні, не можна скласти слова. Не вистачає голосних букв.

- Давайте добавимо букви: А, О, И, І, Е.

- Діти (активізувались): сир, сом, сам, син, сіно; Рома, рама. Рис, рів та ін.

- Вихователь: Давайте складені вами слова будемо вимовляти частинками з легеньким постукуванням: Ро-ма, Во-ва, но-ра, Ні-на, рис, мир, син, сам.

- Чи всі слова ділились на частинки?

- Ні, не всі. Щось не виходить.

- Де шукати вихід? – Хто здогадався?

- Хлопчик: Знаю, у голосних.

- Так, так. Голосні утворюють склад.

- Дівчинка: Я здогадалась: слова з однією голосною складаються з однієї частинки, а з двома – дві частинки.

- Хлопчик: А якщо у слові буде аж три голосних, то і частин буде три.
- Молодці. Уявіть, що наша Марина заблукала у лісі, деś відійшла від групи. – Що робитимемо?
- Покличемо.
- Давайте, всі разом: Ма-ри-но!.. (Можна вимовляти групами, парами).
- Спробуйте і покличте: Наталю, Романа (На-та-лю!.. Ро-ма-не!..).
- Вихователь: А тепер уявіть себе на стадіоні. Ви вболівальники. Хлопчики грають у хокей. Давайте підтримаємо нашу команду і чітко проскандуємо: Шай-бу!.. Шай-бу!.. Шай-бу!..
- То як називаються ці частинки?
- Хором: склад.

Згодом склади, каже вихователь, почали ходити в гості один до одного, об'єдналися і утворили окремі слова: *ма-ма, та-то, Ма-ша, Да-ша, Са-ша, Де-нис, Ма-ри-на* (кількаразові промовляння зі співом, постукуванням в такт, з рухами головою і руками).

Тепер уже стало дітям веселіше. Вони залюбки складали слова, ділили їх на частинки (склади), вимовляли з певним наголосом, пробували викладати їх фішками. А далі і окремим словам стало тісно, їм хотілось про щось чи про когось розповідати: «Мій котик Мурзик», «Моя лялька», «Мій Дружок», «Зустрів Їжачка», «Побачив білочку», «Троянда розцвіла», «Іди-іди дощику», «Зимонько, потруси сніжком», «Весняний хоровод» тощо. Малюкам подобається творити свої казкові оповіді. Вони вносять у них щось своє, своє особливе бачення, вказують на деталі, багато чого домислюють своєю уявою, пізнанням навколишнього.

Ось саме тепер настав момент з'явитися чарівнику-вихователю з дитячими книжками: великоформатні, середньоформатні, книжки-«малюки», фігурні, книжки-іграшки, книжка-театр, книжки-розмальовки та створити «куточок читача».

Мал. 1. Фігурні книжечки «Маленькі чарівники» «Собака Кіт Кішка Курочка»

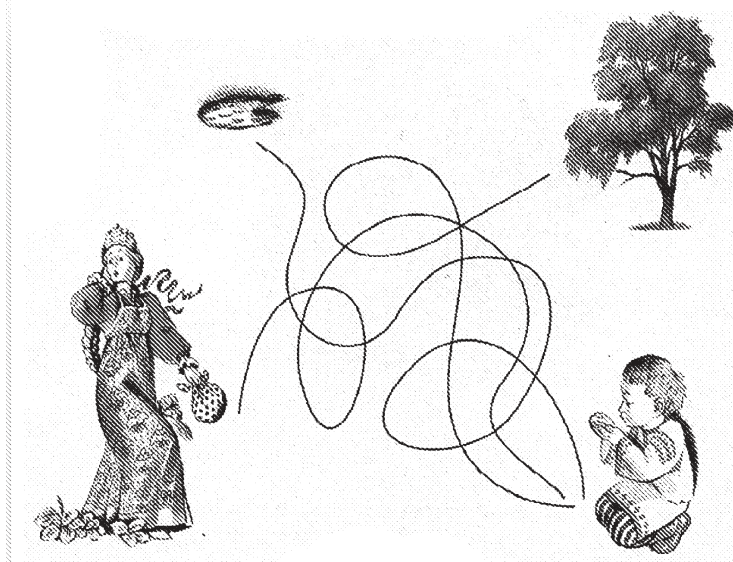
Мал. 2. Книжка-театр «Лисиця та Заєць»

Мал. 3. Енциклопедія «Де, що і коли?»

Мал. 4. Книжки-розмальовки

«Куточок читача» – це спеціально обладнане місце для популяризації книжки. Вихователі дитячих садочків проявляють велику творчість, створюють найрізноманітніші за формою, назвою і змістом «куточки читача». Книжечки є доступними кожній дитині. Дітки самі стараються підтримувати порядок у «будиночку книги».

Створене вихователем таким чином розвивальне предметне середовище надає можливість кожній дитині вільно спілкуватись, об'єднатись у малі групи, навіть «усамітнитись», вибрати власний шлях діяльності щодо своїх інтересів, нахилів і можливостей. Таке поєднання і самостійне спілкування з книжкою, як доказує наука, єдино надійна основа розвитку у дітей переддошкільного віку полюбити книгу і самостійне читання, знайти у книгах друзів, які допоможуть у майбутньому жити і творити свій маленький світ, проявити індивідуальне «Я».

Мал.5. Знайди стежку, яка приведе братика Іванка до копитця з водою

Саме в цьому вбачаємо створення єдиної системи безперервної літературної освіти, стартовим відліком якої має стати дошкільня. Основними ж творами для дітей дошкільного віку мають бути найкращі зразки українського фольклору: колискові пісні, забавлянки, скороговки, колядки, щедрівки, посівалки, веснянки, пісні-ігри, сюжетно-рольові ігри, загадки, прислів'я, приказки, казки, короткі оповідання морально-етичного змісту та ін. Вихователям рекомендуємо створювати читацьке коло, вміння слухати і відтворювати зміст прослуханого з допомогою ілюстрацій, вивчення напам'ять, відгадування загадок, пробувати інсценізувати окремі уривки творів. Все це разом сприятиме формуванню інтелектуально-емоційної сфери дошкільника, його моральних основ як слухача-глядача та виконавця певної ролі.

Методично-організаційна структура занять з дитячою книжкою – це постійна творчість вихователя-педагога, це цікаві й нестандартні засоби і форми роботи. Традиційною формою дитячої діяльності буде гра, а допоміжними – малювання, ліплення, конструювання, спів, танок, інсценізація, «оживлення», розігрування сценок тощо.

Реалізація завдань роботи з дитячою книжкою має здійснюватись за особистіснозорієнтованою моделлю (технологією). За цією моделлю увага буде зосереджуватись на підтримці індивідуальної активності дитини, на її праві власного вибору діяльності, її інтересів і можливостей.

Структура заняття буде гнучкою і варіативною. Тут варто поєднувати розвиток умінь читати із слуханням і розумінням (аудіювання), розвиток зв'язного мовлення із говорінням, розуміння змісту прослуханого з елементами «оживлення», інсценізації, гри-пісні тощо.

Наведемо зразок такого заняття з дитячою книжкою.

«Ріпка» (українська народна казка в обробці І. Франка).

І. Підготовча робота до слухання казки.

- Діти, схиліть голівки і закрийте очі. (У цей момент вихователь відкриває завісу дошки чи «куточок читача» з ілюстраціями до улюблених казок).
- Підніміть голівки, відкрийте очі.
- Як думаєте, що ми будемо робити? (слухати казку).
- Так-так, вмощуйтесь зручненько, слухайте уважненько і запам'ятовуйте, хто і як відзначився у нашій казці.

II. Виразне читання вчителем казки «Ріпка».**III. Колективне відтворення змісту прослуханого з опорою на ілюстрації.**

Зваживши на вік дітей, роботу на відтворення змісту прослуханого варто провести «за вихователем-педагогом».

- «Я почну, а ви мені допомагайте», – каже учитель.
 - Дід посадив що? (На дошці появляється трафарет-аплікація. Діти хором продовжують – ріпку). Повторіть це речення за схемою: $\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$. Яке перше слово? (Друге? Третє?).
 - Виросла ріпка... (велика). Пора її... (рвати).
 - Пішов дід... (у город). Не може вирвати ріпку.
 - Кличе дід кого? (бабу Марушку). Побудуйте схему цього речення ($\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$).
 - Не можуть вирвати ріпку.
 - Кличе баба Марушка кого? (дочку Мінку). Попрацюйте в парах – покликайте дочку Мінку.
 - Ще кого кликали на допомогу? (Трафарет – аплікація – коротка відповідь).
 - Останньою допомогла вирвати ріпку хто? (Мишка-Сіроманка).
 - Ось і казці кінець. Вирвали ріпку. А допомогла... (дружба).
- Так, так – у гурті – сила. Це і є головне у казці.

IV. Розгляд дитячої книжки

- Що зображено на першій сторінці (проводжу рукою) обкладинки? (Велика ріпка. Дідусь починає виривати ріпку.).
 - Яка назва книжки? Хто допоможе прочитати? (Той, хто вміє читати прочитує: «Ріпка».
- Робиться графічне зображення назви книжки: $\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$.) Повторіть назву книжки і казки.
- А на цій ілюстрації (книжка розглядається посторінково) кого зображено? Що він робить? Давайте хором покличемо бабу Марушку: «Ходи, бабусю, не лежи, мені ріпку вирвати поможи!»
 - Що і кого зображено на цій ілюстрації? (Дід і баба не можуть вирвати ріпку. Баба кличе...).
- Давайте всі разом покличемо дочку Мінку: «Ходи, доню, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»
- За аналогією книжка розглядається до кінця. Останню картинку варто «оживити» (за аплікаціями): «Упала ріпка на діда Андрушка, дід на бабу Марушку, баба на дочку Мінку, дочка на собачку Хвінку, собачка Хвінка на кицю Варварку, а мишка – шусть у шпарку».

V. Підсумок заняття

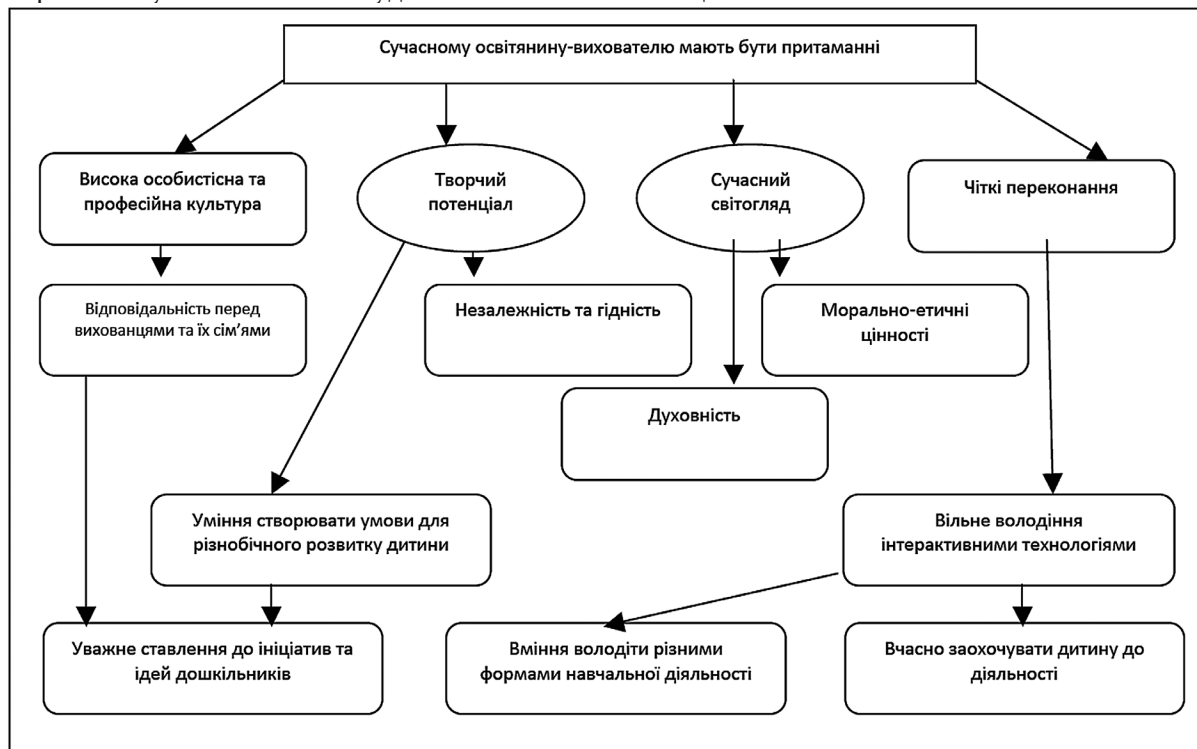
- Сьогодні ми з вами побували у казці. А слухали казку «Ріпка» із книжки (ще раз демонструється книжка «з руки»). Книжка – джерело знань, вона поведе нас ще не в одну казку. Книжка поведе нас у «Країну знань». Разом з нами мандруватимуть казкові персонажі (ілюстрація малюнками чи трафаретами) Буратіно, Барвінок, клоун Боба, мудра тітонька Сова, Іжачок-хитрячок, Зайчик-побігайчик та інші.

Для підвищення ефективності педагогічного процесу і розвитку дитячої творчості радимо:

- Спочатку сідайте читати книжку разом з дітьми; читайте вголос і виразно.
- Правильно і зрозуміло формулюйте запитання за змістом прочитаного.

- Запропонуйте переказати те, що прослухали.
- Перші книжечки мають бути короткі за змістом, близькі до дитячого світобачення, якісного друку, красиво та яскраво проілюстровані.
- У змісті книжки має бути позитивний герой-ровесник, близький і зрозумілий, який спонукає до наслідування.

Час потребує педагога-новатора, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, творчо змінювати віджиле новим, виробляти у собі виражені судження та об'єктивні оцінки.

Отже, якщо педагог-вихователю зуміє правильно організовувати заняття з дитячою книжкою і використовувати різні види діяльності в групі, то дошкільнята полюблять книгу, набудуть індивідуального читачького досвіду для успішного навчання в школі.

Список використаних джерел

1. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів / О.Я. Савченко. – Київ : Радянська школа, 1982. – 176 с.
2. Светловская Н.Н. Самостоятельное чтение младших школьников / Н.Н. Светловская. – Москва : Педагогика, 1980. – 125 с.
3. Скрипченко Н.Ф. Читання – віконце у світ / Н.Ф. Скрипченко // Початкова школа. – 1995. – №12. – С. 14-18.
4. Ткачук Г.П. Підготовка майбутніх класоводів до проведення уроків позакласного читання / Г.П. Ткачук // Початкова школа. – 1995. – №12. – С. 38-40.
5. Ткачук Г.П. Теоретико-методичні основи становлення типу правильної читачької самостійності: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. Вип. V / Г.П. Ткачук. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2003. – С. 85-88.
6. Ткачук Г.П. Читання-розгляд як системний метод формування культури читачької діяльності учня / Г.П. Ткачук // Початкова школа. – 2009. – №10. – С. 7-10.
7. Ткачук Г.П. Методика позакласного читання у початкових класах : Навчально-методичний посібник / Галина Ткачук. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2014. – 264 с.

The article deals with an unexplored problem of forming the personality of 'I'-preschooler by means of children's books. The author of the article analyses the role of the pedagogue whose task is using a book to help a child identify his / her status among the peers, form the ability to establish contact with them, and restrain displays of negative emotions. It has been emphasized that the work with children's books must be organised by the personality oriented model and the lesson is to be based on the development of a child's individual activity, her interests and abilities.

The attention is focused on the main principles of the theory and methods of formation of a child-reader.

The particular attention is paid to the fact that the main object is only the children's book decorated in a typical way: the author, picture, and the title of the book. It has been indicated that this moment is the beginning of a child's involvement to independent examination-reading (the leading method), the ability to perceive the book in the unity of its form and content, and to master relationships: the illustration on the front cover, the title of the book, the author's name and surname which provide the anticipation of the content of the book, the theme of the lesson.

The author gives methods and organization structure of the lesson with a children's book, suggests interesting and innovative means and ways of work to differentiate between the concepts of «a sound», «a word», «a sentence», «a text»; to comprehend the heard text; to form the ability to give full answers to teacher's questions; to remember some words, phrases, poems, tongue-twisters, songs-games, dances.

The author makes the conclusion that current education needs a teacher-innovator able to realise progressive ideas in his activity, to use innovations and invent something useful and necessary, to change something old by new.

Key words: *preschooling pedagogue-educator, children's book, its typical design, didactic tale, reader's corner, children's creativity, speech activity, profession culture.*

УДК 371.37.015.3+372.36

Наталія Трофайла
Nataliya Trofayila

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

FUTURE EDUCATORS TRAINING FOR EMOTIONAL DEVELOPMENT OF PRE-SCHOOL CHILDREN IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC THOUGHT

У статті висвітлено та теоретично обґрунтовано проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Розглянуто сучасні підходи до дошкільної освіти в сучасній педагогічній науці. Розкриваються професійні функції та сучасні вимоги до вихователя дошкільного закладу. Проаналізовано дисертаційні роботи з проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів та подано авторське тлумачення поняття «підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку».

Ключові слова: *підготовка, вихователь, діти дошкільного віку, емоційний розвиток дітей, професійна підготовка, емоції.*

Стрімкий розвиток суспільних перетворень, активне впровадження нових наукових винаходів у життя соціуму суттєво вплинули на вимоги, що висуваються перед освітніми системами. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта на найближчу перспективу вважає за свій пріоритет уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що зможуть задовольнити потреби інформаційного суспільства та здатні підготувати молодь до виконання нових завдань у майбутньому. Ситуація сьогодення диктує необхідність нових підходів до підготовки педагогів, здатних швидко адаптуватися до змін, психологічно освічених щодо специфіки